

ÁGOSTON GYÖRGY: A KÖZÖSSÉGI NEVELÉS ÉS AZ ÚTTÖRŐ-MOZGALOM CÍMŰ KÖNYVÉNEK VITÁJA

A II. Osztály Pedagógiai Állandó Bizottsága kibővített ülésen vitatta meg Ágoston György: »A közösségi nevelés és az Úttörő-mozgalom« c. könyvét (Szocialista Nevelés Könyvtára 53. sz.). Az ülésen a Bizottság tagjain kívül résztvettek az Úttörő Központ iskolai osztályának munkatársai és az iskolai úttörőmozgalomban eredményesen dolgozó gyakorlati nevelők.

A vita igen tanulságos volt mind a szerző, mind a jelenlevők és a Bizottság további munkája szempontjából. Az eredményes vita kialakulásának feltétele az volt, hogy minden hozzászóló alaposan áttanulmányozta a könyvet, így magas színvonalon bírálták annak módszerét, elvi megállapításait éppúgy, mint jelentőségét, alkalmazhatóságát a gyakorlat szempontjából. Hozzászóltak: Molnár Imre, Tettamanti Béla, Jóboru Magda, Szokolszky István, Simonovits Istvánné, Ravasz János, Székely Endréné, bizottsági tagok és Bánsági Györgyné, Gergely Károlyné, Kelemen Jánosné, Piri József, meghívott nevelők.

A hozzászólók egyöntetűen helyeselték a szerző témaválasztását és célkitűzését, hogy meggyőzze a nevelőket az ifjúsági mozgalom, elsősorban az Úttörő-mozgalom pedagógiai jelentőségéről, valamint Makarenko elveinek és tapasztalatainak az iskolai nevelésben való alkalmazhatóságáról. Értéke a könyvnek, hogy pártunk Központi Vezetőségének az ifjúság közötti munkáról hozott határozata végrehajtásához igyekezett segítséget nyújtani a szerző a magyar nevelőknek, a szovjet nevelők tapasztalataira és az általános iskolai Úttörő-mozgalom életéből vett példákra támaszkodva. Helyesen hangsúlyozza a szerző az Úttörő-mozgalom nagy jelentőségét az iskola életében és összefüggését az egész nevelési folyamattal, valamint a pedagógusok, a pedagógus kollektíva vezető szerepét és felelősségét a jó úttörő munkában.

Azt is kiemelték a hozzászólók, hogy az őrnek mint elsődleges közösségnek szerepét és jelentőségét fontos volt megvilágítani, mert a tapasztalat szerint az Úttörő-mozgalom leggyengébb pontja éppen az őrsi élet. A nevelők inkább a csapat- és rajmegnyilvánulásokkal törődnek, és vagy nem látják a jelentőségét az őrrel való foglalkozásnak, vagy nem jut idejük és energiájuk arra, hogy az őrrel külön is törődjenek. A szerző meggyőzően mutatja ki azt, hogy enélkül a munka alapjaiban történik hiba. Komoly értéke a könyvnek az,

hogy az Úttörő-mozgalommal kapcsolatban utal sok olyan fontos alapelvre és tételre, amelyeket nevelőinknek Makarenko tanításai alapján ismerniök kellene, de amelyeket ma még csak a legkiválóbb nevelők alkalmaznak gyakorlati munkájukban. Ilyenek pl. a gyermekek önálló tevékenységének szükségessége, a közösség megszervezésének, a közösség célkitűzéseinek és a közösséggel szemben támasztott követelményeknek fokozatossága, vagy az a tétel, hogy a jutalmazás és büntetés milyenségének arányban kell állnia a közösség fejlettségi fokával, továbbá, hogy az úttörő munkát is a gyermekek életkorának, igényeinek és hajlamainak megfelelően kell megszervezni.

Helyes a szerző megállapítása, hogy Makarenko tapasztalatai az iskolára is alkalmazhatók, tehát a kommunista nevelést úgy kell megszervezni, hogy alapjait önálló, erős és befolyásos közösségek alkossák. A pedagógus első feladata tehát létrehozni az iskolai közösséget. Azt is helyesen állapítja meg, hogy az Úttörő-mozgalom segítheti legjobban az általános iskolában annak az iskolai közösségnek kialakulását, amely a társadalom élő, eleven része, és amely képes a szocialista társadalom aktív, öntudatos tagjait nevelni.

Igen jók a felsorolt szovjet példák, amelyek alátámasztják azt a tényt, hogy a szovjet pedagógusok milyen nagy jelentőséget tulajdonítanak az Úttörő-mozgalomnak. Pedagógusaink részére tanulságosan mutatja be a szerző, hogy a Szovjetunióban a pionirmunka és az iskola elválaszthatatlan egymástól, a kettő együttműködik. A Szovjetunióban az ifjúsági szervezetek tevékenysége alá van rendelve az igazgató és a pedagógusok aktív munkájának. Ez azt jelenti, hogy a pedagógusok vezető szerepe az ifjúsági mozgalom szervezésében és irányításában is érvényre jut, működéséért teljes felelősséggel tartoznak.

Ágoston elvtárs bemutatja a mi Úttörő mozgalmunk fejlődését is és egyben rámutat azokra a hibákra, amelyek eredményes fejlődését gátolták. Mint például az irányító szervek téves vagy helytelen intézkedéseire, körlevelek és útmutatások sablonosságára, a túlzott megkötésre és ennek következtében előálló egyhangúságra, bizonyos uniformizáló tendenciára stb. Itt jó lett volna, ha a könyv konkrétabb formában mutatja meg a hiányokat és azok kijavítási módját. Bár a hibák kijavítása s az úttörőfoglalkozások színvonalának emelése szempontjából egyaránt nagy segítséget nyújt a »Függelék«-ben közölt anyag: az úttörő munkára vonatkozó Komszomol és DISZ-határozatok.

A meghívott pedagógusok Ágoston elvtárs könyvének főleg gyakorlati jelentőségéről számoltak be, de éppen saját tapasztalataikra támaszkodva sok helyes elvi észrevételt is tettek. Az egyik kartársnő azt emelte ki, hogy nevelőink ismerik pártunk II. kongresszusának, valamint az 1952. július 27-i Központi Vezetőségi ülés határozatát az ifjúság neveléséről, tudják, hogy főfeladatuk az oktatás színvonalának emelése és a tanulók aktív, tettekben megnyilvánuló hazafiságra nevelése. Sok nevelőnk előtt azonban nem világos a módszer, mellyel ezeket a feladatokat sikerrel megoldhatják. Éppen módszerbeli segítséget kíván nyújtani Ágoston elvtárs a gyakorlati pedagógusoknak, mikor megállapítja és

számos példával bizonyítja, hogy nevelési feladataink csakis fegyelmezett öntudatos tanulókollektíva segítségével valósíthatók meg. »A könyv legnagyobb értéke éppen az, — mondotta a kartársnő — hogy meggyőző érvekkel igyekszik bebizonyítani az ifjúsági mozgalom nevelőerejét, közösségformáló szerepét. Szükség volt arra, hogy nevelőinkben tudatossá váljék a közösségnek mint nevelési eszköznek fogalma. Hiszen nevelésünk formalizmussal küzdött. Megelégedtünk helyes erkölcsi fogalmak kialakításával és elhanyagoltuk azok beidegzését. A tanulók szavai és tettei között sokszor nagy űr tátongott. Egyes gyermekek negatív tulajdonságai ellen küzdöttünk és megjavításuk érdekében nem használtunk pozitív módszereket. Ez a gyakorlat sokszor nevelhetetlenséghez vezetett.« Ágoston elvtárs könyve gyakorlati példákkal mutatja meg, hogy a kommunista ember jellemvonásait nem lehet szónoklatok segítségével beoltani a gyermekbe, ehhez baráti közösség szervezése szükséges.

Az iskolának önálló, erős és befolyásos közösségnek kell lennie, melyben minden nevelési folyamat összhangban van, amelyben a közösség minden egyes tagja érzi függőségét a közösségtől, hűséggel szolgálja és védi a közösségi érdekeket és azokat mindenkor egyéni érdekei fölé helyezi. Az ifjúság szervezését közös feladatok megoldására legcélszerűbben az Úttörő-mozgalom végezheti el, mely irányító erőt képvisel a gyermekek szabad idejében is. A tanulók — a csapat és raj tagjai — felelősséget éreznek a csapat és a raj becsületéért. Ez meggondolásra készíti őket minden cselekedetükben. Ha a mozgalmat a nevelők jól megszervezik, az úttörőkollektíva együtt küzd a nevelőkkel nap mint nap a jó fegyelemért és a kitűnő tanulmányi eredményért. Egységbe forrnak össze az iskolának és a mozgalomnak célkitűzései. A szó és a tett egységének mintaképei az ilyen kollektívának tagjai. Az ilyen közösség új gyermekideált teremt, mely előljár a tanulásban, a munkában, a fegyelemben, a társak megsegítésében. Ezt a kollektívát a szocialista társadalom, a párt és az állam ideológiája és politikája szellemében a pedagógusok vezetik. A kartársnő ezután röviden beszámolt arról, hogyan vált iskolájukban az úttörő mozgalom jó megszervezése az egész testület közös ügyévé. Majd ismertette két osztályfőnök munkatervét, akik az Ágoston elvtárs könyvéből nyert elméleti útmutatásokat figyelembevételükkel szervezték meg a szegedi I. sz. gyakorlóiskolában a rajközösségeket. Sajnálatos, hogy a jelenlévő többi nevelők és az Úttörő Központ munkatársai nem szóltak hozzá a tervekhez és a végrehajtás során megemlített módszerekhez.

Az egyik felszólaló nevelő helyeselte, hogy a könyv megmutatja a Szovjetunióban elért fejlődést és a nehézségeket is az ifjúsági mozgalomban. Amikor mi látjuk azt, hogy a Szovjetunióban is nehézségekkel küzdöttek és sikeresen leküzdötték azokat — ez minket, magyar pedagógusokat arra bátorít, hogy ne riadjunk vissza a kezdeti akadályoktól, esetleges kudarcoktól s a szép eredmény nálunk sem fog elmaradni. A továbbiakban a kartársnő arra a figyelemreméltó szempontra hívta fel a figyelmet, hogy el kellene határolni jobban és külön könyvben alaposan feldolgozni mind a DISZ-ben, mind az Úttörő-mozgalomban

konkrétan felmerülő problémákat és főleg meg kellene mutatni az ifjúsági mozgalommal szemben támasztott követelményeket korosztályok szerint (6—10, 9—14 és 14—18 éves korig).

Több gyakorló nevelő véleményét tolmácsolta a az a kartársnő, aki a következőket mondotta: »A könyv előszava a legnagyobb mértékben felkelti minden gyakorlati pedagógus érdeklődését. Meglévő, fenn- álló, általunk is ismert probléma megoldásához kíván segítséget nyújtani. Az oktatás elméletében és gyakorlatában is a szovjet és hazai tapasztalatok alapján előbbre vagyunk, mint a nevelés területén«. Azonban a könyv nem tér ki sok olyan kérdésre, melyek megoldása nélkül nem lehet jó úttörőmunkáról beszélni, mint pl. a megfelelő feltételek biztosítása (hely és időprobléma, csapatvezetők képzése stb.) Az órsókkal való foglalkozáshoz sokszor nem tudják biztosítani a helyiséget és a sokirányú más kötelezettségekkel ellátott pedagógusok részvételét. A könyv az életben adódó nehézségeket egyáltalán nem veszi figyelembe. A pedagógusokban nagy az igény és az érdeklődés minden iránt, ami munkájukat segíti, de az elvi alapokon túl konkrét útmutatást is várnak. Ágoston elvtárs könyve ilyen szempontból inkább elvi, a felhozott példák ellenére is. Munkájának legértékesebb része szerinte az, amelyben Makarenkót kívánja közelebbhozni, élővé és hatóvá tenni a magyar pedagógusok részére. Ez azonban csak ízelítőnek tekinthető: Makarenko a szocialista ember neveléséről, a közösségi nevelésről sokkal, de sokkal többet kell hogy mondjon és jelentsen a magyar nevelőknek. Van is a magyar pedagógusokban határozott igény és kívánság Makarenko tanulmányozására, minél alaposabb megismerésére. Ez a könyv egy lépés előre, de közel sem elegendő. A pedagógusok azt várják, hogy a szerző folytatni fogja ezirányú munkáját.

Látjuk, hogy a hozzászólók, mind az elmélet, mind a gyakorlat képviselői, hangsúlyozták a könyv értékeit, szükséges és aktuális voltát. Rámutattak azonban építő kritikával a munka hiányosságaira is. Az egyik hozzászóló alapvető és elgondolásbeli hibának minősítette, hogy az anyag és a könyv terjedelme nincsenek arányban. Az Úttörő-mozgalomnak az a sok problémája, melyet a szerző mind feltárni kíván, túl sok a 124 oldalas terjedelemhez. Ennek következménye az, hogy nagyon sok problémát csak érint, de nem fejt ki, nem tárgyal megfelelő részletességgel oly módon, hogy a pedagógus arra vonatkozóan valóban tájékozódást kaphasson. Azonkívül hiányolja azt, hogy a szerző csak elvétve, nagyon kevés helyen beszél a nehézségekről, amelyekkel számolniuk kell az úttörővezetőknek. A szerző főképpen arra törekszik, hogy a jó tapasztalatokat mutassa meg, ami helyes is, de módszerében leegyszerűsíti a nagyon bonyolult nevelési folyamatot. Kiindul az elvi tételekből, leginkább Makarenko megállapításaiból, utána elmondja, hogyan alkalmazták azt egy pionír vagy úttörő-csapatban és milyen volt az eredmény. A valóságban nem ennyire egyszerűek a dolgok. Ilyen módon a könyv nem segíti az olvasót ahhoz, hogy a nehézségeket és akadályokat felismerje és megtanítsa őt arra, hogyan kell

egy eljárás feltételeit megfelelően tekintetbe venni és biztosítani. Abból a tényből, hogy a nehézségekre nem tér ki, azt a veszélyt látja a felszólaló, hogy az olvasó előtt túl könnyűnek és túl rózsaszínűnek ábrázolja a nevelés egész folyamatát és ezen a ponton túlzásba megy. Például idézi a következő mondatot: »A makarenkói eljárások következetes alkalmazása a pedagógusközösség részéről *hamarosan* azzal az eredménnyel jár, hogy az órs és a raj a maga tagjait az osztály, az iskola becsületének védelmére, kiváló tanulmányi eredmények elérésére, rendre és fegyelemre tudja mozgósítani.« Ez a »hamarosan« kifejezés veszélyes illuziókat kelthet a nevelőkben s a gyakorlatban szinte elkerülhetetlen csalódásra vezet. De a makarenkói tanításnak sem felel meg, mivel Makarenko többször és igen nyomatékosan hangsúlyozza, hogy a közösség kialakítása csak hosszabb idő alatt, akadályok leküzdése és visszaesések elhárítása után lehetséges.

A hozzászóló helytelenítette az idézetek túltengését is a műben. A könyv olyan mennyiségű idézetet tartalmaz, hogy sok helyen a szerző saját mondanivalójának rovására megy. A szerzőt nyilván az az elképzelés vezette, hogy pedagógusaink nagyrésze az idézett művekhez nem jut hozzá és így minden, amit ezekből a saját munkája keretében nyújtani tud, pozitív eredményként könyvelhető el. De ez az elgondolás is csak részben helyes, t. i. olyan negatívummal jár, hogy az egész munkának a konstrukcióját, egységes felépítését, sőt az egyes fejezeteknek szükségszerűen előrehaladó tendenciáját is megzavarja. Az olvasó így gyakran elveszti a mű mondanivalójának fonalát és igen gyakran fordulnak elő ismétlések. Megítélése szerint sokkal helyesebb lett volna, ha az idézeteket a szerző részben kisebb számban hozza, részben sokkal rövidebben, tényleg csak a mondanivalóval legszervesebben összefüggő részeket idézte volna. Ezáltal több tere maradt volna saját mondanivalójára is és arra, hogy az egyes javasolt eljárásokat részletesebben kifejtsen és megmutassa a várható és a gyakorlatban előforduló nehézségeket is.

Komoly kifogásként hangzott el az is, hogy a szerző a közösségi nevelésről szólva, nem állapítja meg és nem határozza meg azt, hogy mit értünk szocialista közösségen. A szocialista közösség fogalmát nagyon világosan és pontosan határozza meg Makarenko. Ő a közösséget a kommunista nevelés »szervezeti alapformájának« nevezi és megmondja azt is, miért. Azért, mert a szocialista társadalom a közösség elvén épül. Tanulságos lett volna ezt kifejteni a könyvben és megmutatni, hogyan látja Makarenko az iskolai közösségek helyét a nagy szocialista közösségben, hogyan tagolódik bele szervezetileg tényleges valóságában az iskolai közösség az egész szocialista társadalom közösségébe. Ennek elmulasztása oda vezetett, hogy a szerző a közösségről, csak mint a nevelés eszközéről beszél (ilyen fejezetcím is van a műben). A makarenkói koncepció jóval több ennél. »A közösségben, a közösség által a közösség számára nevelni« elvnek veszélyes leszűkítéséről van itt szó.

E felszólalás lényegét, hogy nem helyes a közösséget csupán nevelési eszközként tárgyalni, több felszólaló is megerősítette.

Ugyancsak többen kifogásolták egy lenini gondolatnak nem helyén való felhasználását olyan megfogalmazásban, mely az iskolai oktatás lebecsülésére vezethet. Ágoston elvtárs azt írja: »Ha az iskola a kommunista nevelést csak az iskolai órákon akarná megoldani, akkor bizonyára »kommunista betűragókat és szájhősöket« nevelne, olyan embereket, akik fecsegni képesek, de cselekedni úgy, ahogy azt a kommunizmus valóban megköveteli, képtelenek.«

A hozzászólók rámutattak, hogy Lenin e szavai nem az oktatás és nevelés, hanem az elmélet és gyakorlat szétválasztására vonatkoznak. Ellenkezőleg, Lenin igen nyomatékosan hangsúlyozza az oktatás, a tudományos ismeretek elsajátításának fontosságát, mint a kommunista nevelés egész folyamatának az alapját.

Elvi jelentőségű hiányossága a könyvnek, melyet szintén több hozzászóló hangoztatott, hogy az iskolai közösség és az úttörő-közösség egymáshoz való viszonya nem tisztázott benne. A könyvből nem derül ki, hogy ez a kettő egy vagy különböző s ha különböző, akkor milyen a kettőnek egymáshoz való viszonya. Ágoston elvtárs műve azt sugározza, anélkül, hogy ezt kijelentené, hogy az iskolai közösség tulajdonképpen úttörő-közösség. Tudjuk azonban, hogy a Szovjetunióban ez nem így van. Nálunk az általános iskolákban a tanulók 98 %-a úttörő, de mégsem lehet ezt a kettőt azonosítani. Azért is fontos volna ezt tisztázni, mert a gyakorlatban sok a zavar e kérdésben anélkül, hogy elvi viták folynának róla. Számos esetben az osztályfőnöki órák összefolynak a rajgyűlésekkel, ami azt mutatja, hogy ez a probléma tisztázatlan.

Jelentősnek és megiszívlelendőnek tartjuk ugyanebben a hozzászólásban, hogy felhívja a szerző figyelmét úttörőmunka tartalmi kérdéseinek háttérbeszorulására. Van ugyan egy fejezet »Az úttörőmunka tartalmi és formai kérdései« címmel, de nem súlyának megfelelő helyen és valójában nem tűnik ki ebből: tulajdonképpen milyen tartalmú nevelőmunka során formálódik ki a közösség. Ez azért is helytelen, mert így teljesen deklaratív marad az a helyesen leszögezett elv, hogy az úttörőmunka az iskolai oktató-nevelőmunka segítője és kiegészítője. De főleg azért kellett volna több figyelmet fordítani az úttörőmunka tartalmi kérdéseire, mert az ifjúsági szervezeteknek rendkívül gazdag, tartalmas kulturális-nevelőtevékenységet kell kifejteniök. Tulajdonképpen erre gondolunk, amikor azt mondjuk, hogy az iskola munkáját kiegészítik. Ennek helyes megoldásához a könyv így nem ad segítséget.

Több hozzászóló véleménye szerint tartalmilag és politikailag helytelen az a része a könyvnek, mely a burzsoá-iskolában és ifjúsági mozgalmakban folyt neveléssel foglalkozik (28-29 old.) főleg a Horthy-korszakban. Nem lehet egyetérteni a szerzőnek azzal az állításával, hogy »A burzsoá-iskola feladatát lényegileg a gépies tanítási munkában látták«, sem azzal, hogy a nevelés a tanítási órákon háttérbeszorult s végül, hogy az iskolában folyó nevelés és az iskolán kívüli ifjúsági szervezetekben folyó nevelés akadályozták egymást.

Mindenféle burzsoá-iskola, így a Horthy-reakció iskolája is céltudatosan nevelőiskola volt, nagyon pontosan tudta és hangoztatta is, mire akar nevelni. Ezt egyébként eredményei is igazolták: sikerült az ifjúságba beoltani a burzsoázia érdekeit szolgáló klerikális, nacionalista, sovinszta nézeteket, általában az idealista világnézetet. A burzsoá-iskolában folyó oktatás és nevelés között nem volt ellentét, hanem nagyon is szoros egység. Ugyanígy a cserkész- és leventemozgalom, Mária-kongregáció stb. nem hogy nem akadályozta, hanem szervesen kiegészítette az iskola reakciós szellemű nevelőmunkáját. A burzsoá társadalom osztályellentétei nem úgy tükröződnek az ifjúság nevelésében, amint azt Ágoston elvtárs itt feltünteti.

Egy másik hozzászóló ugyanezzel a kérdéssel kapcsolatban rámutatott arra, hogy sokkal mélyebben és alaposabban kellett volna a burzsoá ifjúsági mozgalmak bírálatával foglalkozni, már azért is, mert az idősebb pedagógusgeneráció jelentős része volt cserkész- vagy leventevezető. Megemlítette azt is, hogy Imre Sándor bizonyos mértékű szembenállása a korabeli ifjúsági mozgalmakkal, melyre a szerző hivatkozik, nem volt tipikus az akkori nevelési gyakorlatban.

A könyv tartalmi-ideológiai fogyatékságai mellett néhány hozzászóló bírálta a mű tudományos módszerét is. Az egyik felszólaló véleménye szerint a könyv kettős célkitűzéssel dolgozott. Tulajdonképpen két könyvet kellett volna írni. Az egyikben Makarenko legfőbb tanításait népszerűsíteni, rendszerbe foglalni és hazai alkalmazását többek között az Úttörő-mozgalomból is vett példákkal illusztrálni, a másik könyvnek pedig a mi gyakorlatunkból, Úttörő-mozgalmunk gyakorlatából kellett volna táplálkoznia. Itt ki kellett volna indulni azokból a feladatokról, amelyek népi demokráciánk mai fejlődési szakaszán a magyar ifjúság kommunista nevelése terén előttünk állanak s amelyeket pártunk és kormányunk útmutatásai nyomán a magyar nevelők egyre sikeresebben igyekeznek megoldani. Azután megmutatni az ifjúsági mozgalom, jelen esetben az Úttörő-mozgalom helyét és szerepét e feladatok megvalósításában, majd kellőszámú úttörőcsapat, raj és órs gyakorlatát rendszeresen tanulmányozva és elemelve, megmutatni eredményeinket, hiányosságainkat és nehézségeinket ezen a téren. A legjobb pedagóguskollektívák és úttörővezetők módszereinek általánosítása termékenyítené meg és segítené hathatósan a többi nevelők munkáját.

Ágoston elvtárs a felszólalásokra adott válaszában elfogadta a hozzászólók segítő bírálatát és a legtöbb, kellő érveléssel alátámasztott megállapítással egyetértett. A munkamódszerre vonatkozóan megjegyezte, hogy a sztálini mű és a XIX. Kongresszus tanulmányozása után maga is látta a munka fogyatékságait, melyek között nem egy az egész pedagógiai kutatómunkára jellemző.

A vita főtanulása az volt, hogy mind a szerző, mind a magyar pedagógia-tudomány többi művelője indítékot nyertek az iskoláinkban folyó nevelőmunka s különösen az ifjúsági mozgalom — a DISZ és az Úttörő mozgalom — problémáival való még elmélyültebb foglalkozásra, legjobb nevelőink gyakorlatának rendszeres tanulmányozására és elméleti általánosítására. *Székely Endréne*